

Edgar Allan Poe

*Umorstva u
Rue Morgue*

*s engleskog prevela
Vedrana Dević*

eLektire.skole.hr

"Kuju su pjesmu pjevale sirene, ili koje je ime uzeo Ahil kad se skrio među ženama, zbu-
njujuća su pitanja, no ipak ne isključuju svako nagađanje."

Sir Thomas Browne, *Pokapanje u urnama*¹

¹ Sir Thomas Browne (1605-1682), engleski liječnik i pisac, koji je u svom djelu *Pokapanje u urnama* u meditativnom i mističnom tonu pisao o pogrebnim obredima, različitim načinima pokapanja mrtvaca, o smrti i besmrtnosti.

Umne osobine opisane kao analitičke jesu same po sebi tek donekle podložne analizi. Procjenjujemo ih samo po njihovim posljedicama. O njima znamo, između ostalog, da su svome vlasniku, kada ih posjeduje u izrazitoj mjeri, izvor najživahnijeg užitka. Kao što se snažan čovjek raduje svojoj fizičkoj moći, uživajući u vježbama koje potiču njegove mišiće na djelovanje, tako se i analitičar s veseljem predaje toj duhovnoj aktivnosti koju razrješava. On crpi zadovoljstvo čak i u najbeznačajnijim zanimacijama koje će zaokupiti njegove talente. Drage su mu križaljke, pitalice, hijeroglifi; njihovim rješavanjem pokazuje stupanj pronicavosti koji je običnom poimanju naizgled nadnaravan. Njegovi rezultati, do kojih je došao samom dušom i esencijom metode, zapravo sadrže jako malo od intuicije.

Sposobnost raščlanjivanja zasigurno se može ojačati proučavanjem matematike, a posebice njezine najviše grane, koja je, nepravедno i isključivo na račun svojih retrogradnih operacija, prozvana, pa makar i kao *par excellence*, analizom. No ipak, proračunavati samo po sebi ne znači analizirati. Igrač šaha, primjerice, čini prvo bez ulaganja truda u drugo. Ispada da je igra šaha, obzirom na njezin utjecaj na mentalni značaj, u velikoj mjeri pogrešno shvaćena. Ne pišem sada raspravu, nego naprosto čitatelja uvodim u jednu poprilično neobičnu pripovijest zapažanjima koja su posve usputna. Iskoristit ću, stoga, ovu priliku da ustvrdim kako uzvišenije sposobnosti refleksivnog intelekta bivaju jače i korisnije zaokupljene nepretencioznom igrom dame, nego svom zamršenom izvještačenosti šaha. U ovom drugom, gdje figure imaju različite i bizarne poteze, s raznolikim i varijabilnim vrijednostima, ono što je naprosto komplicirano pogrešno se smatra (prilično uobičajena zabluda) nečim što je dubokoumno. Pažnja je tu u cijelosti zaokupljena. Ako popusti samo na tren, dolazi do propusta koji će rezultirati štetom ili porazom. Mogući potezi nisu samo mnogobrojni već i složeni, i šanse se za takve propuste množe. U devet od deset slučajeva pobijedit će sabraniji, a ne oštroumniji igrač. U dami, naprotiv, gdje su potezi jedinstveni i imaju malo varijacija, vjerojatnost neopreza je manja, pa budući da puka pažnja ostaje relativno nezaposlena, svaka prednost koju jedna od strana stekne - stečena je većom pronicavošću. Da budemo manje apstraktni - zamislimo igru dame u kojoj su figure svedene na četiri kralja, i gdje se, naravno, ne očekuje propust. Ovdje je jasno da pobjedu može odlučiti (jer su igrači u svemu jednaki) tek jedan *recherche*² potez, rezultat snažne primjene intelekta. Lišen uobičajenih sredstava, analitičar se udubljuje u duh svojeg protivnika, poistovjećuje se s njime, i nerijetko tako jednim pogledom uoči prave metode (ponekad zaista nevjerovatno jednostavne) kojima može navesti na pogrešku ili pogurati u pogrešno prosuđivanje.

Vist je odavno poznat po svom utjecaju na ono što je nazvano moć prosuđivanja, i bilo je ljudi na najvišoj intelektualnoj razini, kako je poznato, koji su u njemu nalazili naizgled neprotumačivi užitak, dok su šah odbacivali kao frivolan. Nema sumnje da ne postoji ništa slične naravi što u tolikoj mjeri napreže sposobnost raščlambe. Najbolji šahist na kršćanskom svijetu nije ništa drugo nego tek najbolji igrač šaha, ali vještina u vistu ukazuje na sposobnost u svim onim bitnim pothvatima u kojima se um bori s umom. Kad kažem vještina, mislim na ono savršenstvo u poznavanju igre koje uključuje obuhvaćanje svih izvora iz kojih se može izvući legitimna prednost. Oni nisu samo mnogobrojni, već i različitih oblika, i često se kriju u onim kutovima misli koji su potpuno nepristupačni

² Recherche - rijedak, profinjen (franc.)

običnom poimanju. Promatrati pažljivo znači pamtiti razgovijetno; do ove točke sabrani šahist vrlo će se dobro snalaziti u vistu, dok su Hoyleova pravila³ (koja se sama temelje na pukom mehanizmu igre) dovoljno i općenito shvatljiva. Tako se dobro pamćenje i držanje pravila "po knjizi" obično smatraju momentima dovoljnima za dobru igru. Ali upravo se u pitanjima preko granica pukih pravila očituje vještina analitičara. On u tišini prikuplja svoju zalihu zapažanja i zaključaka. To isto možda čine i njegovi suigrači, i razlika u opsegu dobivene informacije ne krije se toliko u valjanosti zaključaka, koliko u kakvoći zapažanja. Nužno je znati što treba promatrati. Naš se igrač uopće ne ograničava i ne odbacuje dedukcije iz stvari nebitnih za igru, samo zato što mu je igra cilj. On proučava izraz svog partnera, pažljivo ga uspoređujući sa izrazom svakog od svojih protivnika. Promatra način slaganja karata u svakoj ruci, često brojeći adut za adutom i jednu po jednu najjaču kartu, pomoću pogleda koje na njih bacaju oni koji ih drže. On zapaža svaku promjenu na licu dok je igra u tijeku, prikupljajući zalihu mišljenja na temelju razlika u izražavanju sigurnosti, ili iznenađenja, ili trijumfa, ili zlovolje. Po načinu na koji uzima štih on prosuđuje može li osoba koja ga je dobila napraviti još jedan u toj partiji. On prepoznaje blef po izrazu lica s kojim je bačen na stol. Slučajna ili neoprezna riječ, slučajno ispuštanje ili okretanje neke karte, s popratnom strepnjom ili nemarom u njezinom prikriivanju, prebrajanje štihova i red po kojem su složeni, nelagoda, oklijevanje, gorljivost ili uzrujanost - sve to pruža njegovoj prividno intuitivnoj percepciji indikacije za shvaćanje stvarnog stanja stvari. Nakon dvije ili tri runde on u potpunosti poznaje sadržaj onoga što svaki pojedini igrač drži u ruci, te od tada nadalje odlaže svoje karte s takvom odlučnošću kao da su svi ostali igrači okrenuli svoje karte na pravu stranu.

Analitičku moć ne treba zamijeniti s pukom dosjetljivošću, zato što, dok je analitičar nužno dosjetljiv, dosjetljiv je čovjek često čudesno nesposoban za analizu. Sposobnost uočavanja redoslijeda i kombiniranja, po kojoj se dosjetljivost obično očituje, i kojoj su frenolozi⁴ (rekao bih pogreškom) pripisali poseban organ pretpostavljajući da je riječ o nekoj primitivnoj sposobnosti, tako se često susreće kod onih čiji intelekt inače graniči s idiotizmom, da je privukla pažnju pisaca o duhu. Između dosjetljivosti i analitičke moći zaista postoji razlika znatno veća nego između mašte i imaginacije, ali po svojoj naravi uočljivo analogna. Pokazat će se, zapravo, da su dosjetljivi uvijek maštoviti, a da su ljudi s istinskom imaginacijom ništa drugo nego analitičari.

Priča koja slijedi može se čitatelju donekle učiniti kao komentar upravo iznesenim tvrdnjama.

Boraveći u Parizu tijekom proljeća i dijela ljeta 18--. godine upoznao sam Monsieur C. Augusta Dupina. Taj mladi gospodin bio je iz fine, doista glasovite obitelji, no nizom nepovoljnih okolnosti osiromašio je toliko da je energija njegova značaja potpuno zamrila, te se prestao pokazivati u svijetu ili nastojati da povrati svoj imetak. Ljubaznošću nekih vjerovnika u njegovu vlasništvu ostalo je nešto od nasljedstva, te je od zarade koja mu je odatle pritjecala uspijevaao, pomoću najstrože štednje, pokriti osnovne životne potrebe, ne brinući se za nepotrebne stvari. Knjige su, zaista, bile njegov jedini luksuz, no do njih je u Parizu bilo lako doći.

³ Hoyleova pravila - kartaška pravila koja je formulirao Englez Edmond Hoyle (1672-1769), izuzetno poznati autor knjiga o kartaškim igrama, osobito whist; fraza "prema Hoyleu" ušla je u engleski jezik te označava poštivanje autoriteta i pravila općenito

⁴ Frenologija - proučavanje karakternih i mentalnih osobina na temelju oblika lubanje

Naš prvi susret zbio se u opskurnoj knjižnici u Rue Montmartre, gdje nas je potraga za istim rijetkim i posebnim primjerkom jedne knjige dovela do prisnijeg druženja. Viđali smo se učestalo. Iskreno me zainteresirala mala obiteljska povijest koju mi je dočaravao s otvorenošću tako svojstvenom Francuzu kad god je u pitanju njegovo ja. Zapanjila me, također, njegova načitanost, i povrh svega osjećao sam kako me rasplamsani žar te živahna svježina njegove životopisne mašte uzbuđuju do dna duše. Znajući za čime sam tada tragao u Parizu, osjećao sam da mi društvo ovakvog čovjeka predstavlja neprocjenjivo bogatstvo i to sam mu iskreno povjerio. Ubrzo smo dogovorili da ćemo stanovati zajedno tijekom mog boravka u gradu, i budući da su moje životne okolnosti bile manje neugodne od njegovih, dopušteno mi je podmiriti troškove unajmljivanja i opremanja, u stilu koji je odgovarao fantastičnom crnilu naše zajedničke čudi, vremenom nagrizene i groteskne zgrade, davno napuštene zbog razloga koje nismo propitivali, naherene prema svom padu u mirnom i osamljenom dijelu Fauborg St. Germaina.

Da je svijet bio upoznat s našom svakodnevicom, smatrali bi nas luđacima - mada, najvjerojatnije, bezopasnim luđacima. Naša je osama bila savršena. Posjetitelje nismo primali. Zaista, i samo mjesto našeg povlačenja pažljivo se čuvalo od mojih prijašnjih znanaca, a prošlo je mnogo godina otkako je Dupin prestao bilo koga znati ili biti znan u Parizu. Postojali smo sami za sebe.

Poseban hir mog prijatelja bila je (jer kako drugačije da to nazovem?) zaljubljenost u Noć kao takvu, i toj sam se *bizarrierie*⁵, kao i ostalima njegovim, bez pogovora priklonio, predajući se bez zadržke njegovim mahnitim kapricima. Ta tamna božica nije htjela stalno boraviti s nama, ali mogli smo hiniti njezinu prisutnost. S prvim tračkom zore zatvarali bismo sve teške kapke naše stare zgrade, zapalili bismo dvije svijeće, koje su intenzivno namirisane plamtjele najsablasnijim i najslabijim zrakama. Uz njihovu pomoć požurivali smo naše duše natrag u sanjarenje - čitajući, pišući ili razgovarajući sve dok nas ura nije upozorila na dolazak prave Tame. Tada bismo se spustili na ulice, rukom pod ruku, nastavljajući razgovarati o temama dana ili lutajući naširoko i nadugo sve do sitnih sati, tražeći među divljim svijetlima i sjenama gusto napućenog grada tu beskonačnost mentalnog uzbuđenja kojom tiho promatranje može uroditi.

U tim trenucima nisam mogao ne primijetiti i ne diviti se (iako sam to bio spreman očekivati od njegove bogate zanesenosti) Dupinovoj osebujnoj analitičkoj sposobnosti. Izgledalo je kao da i on gorljivo uživa u toj vježbi - ako baš ne i u njenom prikazivanju - i nije se ustručavao priznati užitek koji je iz toga dolazio. Hvalisao se preda mnom, kroz prigušeni smijeh, da većina ljudi, u svom odnosu s njim, nosi prozore na svojim grudima, i bio je sklon dodati tim tvrdnjama izravne i upravo nevjerojatne dokaze svoga dubokog poznavanja moje nutrine. Njegovo držanje u tim trenucima bilo je hladno i odsutno, njegove oči bezizražajne, dok se njegov glas, inače bogati tenor, uspinjao do diskanta koji bi zvučao mrzovoljno da nije bilo odmjerenosti i savršene razgovjetnosti izgovora. Promatrajući ga u tim raspoloženjima, često sam se u mislima zadržavao na drevnoj filozofiji o dvodijelnoj duši, i zabavljao se zamišljajući dvostrukog Dupina, stvaralačkog i rastvaralačkog.

Neka se iz ovoga što sam izrekao ne zaključi da iznosim kakvu misteriju ili sastavljam kakvu romantičnu priču. Ovo što sam opisao u tom Francuzu je tek rezultat jedne uzbu-

⁵ *bizarrierie* - bizarnost, neobičnost (franc.)

đene, ili možda bolesne, inteligencije. A kakve su naravi bile njegove primjedbe u tim razdobljima najbolje je prikazati jednim primjerom.

Jedne noći lunjali smo dugačkom, prljavom ulicom u blizini Palais Royale. Zaokupljeni mislima nismo naime prozborili ni slova najmanje petnaestak minuta. Odjednom je Dupin razbio tišinu ovim riječima:

"On je zaista sitan čovjek, i podobniji za Théâtre des Variétés."

"O tome nema dvojbe," odgovorio sam nehotice, ne primjećujući odmah (toliko sam bio zaokupljen vlastitim mislima) zapanjujući način na koji se govornik usuglasio s mojim mislima. U sljedećem sam se trenu sabrao i moje zaprepaštenje bilo je silno.

"Dupine," rekoh ozbiljno, "ovo je van mojih shvaćanja. Ne oklijevam reći da sam zapanjen i umalo ne vjerujem svojim osjetilima. Kako je moguće da si znao da razmišljam o ____?" Ovdje sam zastao, da ustanovim nema li sumnje zna li on zaista o kome sam mislio.

"____ o Chantillyju," reče on, "zašto si zastao? Razmišljao si o tome kako njegova sićušna građa ne odgovara tragediji."

Ovo je doista bio predmet koji je zaokupljao moje misli. Chantilly bijaše *quondam*⁶ postolar iz Ulice St. Denis, koji se, opsjednut pozornicom, okušao u ulozi Xerxesa u Crébillonovoj⁷ istoimenoj tragediji, te bio notorno izrugan zbog tog pokušaja.

"Kaži mi, zaboga," uzviknuo sam, "metodu - ako ona postoji - kojom posežeš u moju dušu na ovakav način". Uistinu sam bio začuđeniji nego što sam bio voljan pokazati.

"Bio je to piljar," odgovori moj prijatelj, "koji te doveo do zaključka da krpač cipela nije dovoljno visok za ulogu Xerxesa *et id genus omne*...⁸

"Piljar! - Zapanjuješ me - ja ne poznajem nikakvog piljara!"

"Onaj čovjek koji je naletio na tebe kad smo ulazili u ovu ulicu - moglo je to biti prije nekih petnaestak minuta."

Sad sam se sjetio da me zaista neki piljar, noseći na glavi veliku košaru jabuka, zamalo slučajno srušio kada smo izlazili iz Rue C____, u veliku ulicu u kojoj smo sada stajali. Ali kakve je veze to imalo sa Chantillyjem nisam mogao dokučiti.

U Dupinu nije postojao ni tračak *charlatanerie*⁹. "Objasniti ću," rekao je, "no da bi sve jasno razumjeli, prvo ćemo se vratiti tijekom tvojih razmišljanja od trenutka u kojem sam pričao s tobom do trena *rencontrea*¹⁰ s piljarom u pitanju. Važnije poveznice u tom nizu su sljedeće - Chantilly, Orion, Dr. Nichols, Epikur¹¹, stereotomija¹², ulično kamenje, piljar."

⁶ *quondam* - nekoć (lat.)

⁷ Prosper Jolyot de Crébillon (1674-1762) - francuski pisac tragedija koji je napisao dramu o perzijskom kralju Kserksu, danas slabo poznat

⁸ *et id genus omne* - i sve što je od te vrste (lat.)

⁹ *charlatanerie* - šarlatanstvo (franc.)

¹⁰ *rencontre* - susret (franc.)

¹¹ Epikur - filozof iz helenističko-rimskog razdoblja. Prema Epikuru svijet se sastoji od atoma i praznine.

¹² stereotomija - nauka rezanja kamena.

Rijetke su osobe koje se nisu, u nekom razdoblju svog života, zabavljale vrteći unazad tijekom događaja koji ih je doveo do određenog zaključka. Ta zanimacija često je silno interesantna, onaj koji ju iskuša po prvi put zapanjen je naočigled bezgraničnom udaljenošću i nepovezanošću između početne točke i cilja. Kakvo je onda moralo biti moje iznenađenje kada sam čuo Francuza kako izgovara netom rečeno, i kada nisam mogao ne primijetiti da govori istinu! Nastavio je:

"Razgovarali smo o konjima, ako se dobro sjećam, prije što smo napustili Rue C____. To je bila zadnja tema o kojoj smo raspravljali. Kada smo prelazili u ovu ulicu, piljar, sa golemom košarom na glavi, užurbano prolazeći pored nas, pogurnuo te je na hrpu kamenih kocaka sakupljenih na mjestu gdje se popravljao pločnik. Nagazio si na jedan od klimavih komada, poskliznuo se, lagano izokrenuo zglobov, napravio narogušeno i tmurno lice, promumljao par riječi, okrenuo se da pogledaš tu hrpu kamenja i nastavio dalje u tišini. Nisam previše obraćao pažnju na to što činiš, ali zapažanje jest u zadnje vrijeme postalo vrsta moje nužnosti.

"Nastavio si gledati u pod - bacajući pogled s mrzovoljnim izrazom na rupe i iskopine u pločniku (tako da sam vidio da i dalje razmišljaš o kamenju), sve dok nismo ušli u mali prolaz zvan Lamartine, koji je bio popločen, eksperimentalno, zakovanim pločama koje su se gusto nalijegale jedna na drugu. Tu ti se lice razvedrilo, i, primjećujući da ti se usne pomiču, nisam ni trena dvojio da si promrmljao riječ 'stereotomija', izraz koji se veoma izvještačeno primjenjuje za ovu vrstu pločnika. Znao sam da nisi sam sebi spominjao 'stereotomiju' bez pomisli na atome, a odatle i na Epikurove teorije, a budući da smo o tome nedavno raspravljali te sam spomenuo kako su jedinstveno, a ipak neprimijećeno, neodređena nagađanja tog plemenitog Grka našla potvrdu u novoj nebularnoj kozmogoniji¹³, osjetio sam da ne možeš izbjeći a da ne pogledaš uvis prema velikoj nebuli¹⁴ u Orionu¹⁵, i očekivao sam da ćeš tako postupiti. I pogledao si u nebo; sada sam bio uvjeren da sam pravilno slijedio tvoj trag. Ali u onoj gorkoj tiradi o Chantillyju koja se pojavila u jučerašnjem 'Musée', satiričar je, neukusno aludirajući na postolarevu promjenu imena pošto je stao na koturne, citirao latinski stih o kojem smo često razgovarali. Mislim na stih

*Perdidit antiquum litera prima sonum*¹⁶

Rekao sam ti već da se to odnosi na Orion, koji se nekad pisao Urion. Zbog određene zajedljivosti povezane s tim tumačenjem bio sam svjestan da ga nisi mogao zaboraviti. Zato je bilo jasno da nećeš propustiti povezati ta dva pojma, Orion i Chantillyja. Da si ih uistinu i povezao zamijetio sam po karakteru smiješka koji ti je zaigrao na usnama. Pomislio si kako je bijedni postolar žrtvovan. Do tada je tvoje držanje bilo pogrbljeno, no sada sam vidio da si se uspravio u svojoj punoj visini. Tada sam se uvjerio da razmišljaš o sićušnoj pojavi Chantillyja. U tom sam trenutku prekinuo tvoje misli primjedbom da

¹³ kozmogonija - teorija ili opis nastanka svemira.

¹⁴ nebula - nebeska maglica u astronomiji

¹⁵ Orion - zvijezde na sjevernom dijelu neba.

¹⁶ *Perdidit antiquum litera prima sonum* - prvo je slovo izgubilo svoj starinski zvuk (lat.)

bi, budući da je on zaista sitan čovječuljak - taj Chantilly - bio podobniji za Théâtre des Variétés."

Nedugo nakon toga pregledavali smo večernje izdanje "Gazette des Tribunaux", kada su nam pažnju privukli sljedeći reci:

"NEOBIČNA UMORSTVA. - Jutros, oko tri sata, stanovnike Quartier St. Roch iz sna je trgnuo niz jezivih krikova koji su, čini se, dopirali sa četvrtog kata jedne kuće u Rue Morgue, koju, kako je poznato, nastanjuju Madame L'Esplanaye i njezina kći Mademoiselle Camille L'Esplanaye. Nakon stanovitog čekanja, izazvanog neuspjelim pokušajima ulaska u kuću na uobičajeni način, vrata su silom otvorena željeznom polugom, te je skupina od kojih osam do deset susjeda, popraćena sa dva *gendarmes*, ušla u nju. Do tog trenutka krici su se već utišali, no dok se skupina uspinjala uz prve stepenice, mogla su se razabrati dva ili tri gruba i ljutita glasa, koji kao da su dopirali iz gornjeg dijela kuće. Već do drugoga kata glasovi su se utišali i zavladao je savršena tišina. Skupina se podijelila i hitala od prostorije do prostorije. Kad su stigli do velike stražnje sobe na četvrtom katu (koja je, zaključana ključem iznutra, na silu otvorena), zatekli su prizor koji je u svakome od njih izazvao ne samo zaprepaštenje već i užas.

"Stan je bio u nevjerojatnom neredu - namještaj polomljen i razbacan na sve strane. Iz jedinog kreveta izvađena je krevetnina i bačena nasred poda. Na jednoj stolici ležala je britva, umazana krvlju. Na kaminu su bila dva do tri dugačka i gusta pramena sijede kose, također namočena krvlju, očigledno iščupana s korijenom. Na podu su nađena četiri napoleondora,¹⁷ jedna topazna naušnica, tri velike srebrne žlice, tri manje od *métal d'Algera*¹⁸, i dvije vreće s gotovo četiri tisuće franaka u zlatu. Ladice *bureaua*¹⁹, koji je stajao u jednom kutu, bile su otvorene i očigledno opljačkane, iako je u njima ostalo još dosta predmeta. Mala željezna blagajna pronađena je ispod krevetnine (ne pod krevetom). Bila je otvorena, s ključićem koji je još stajao u vratima. Nije sadržala ništa osim nekoliko starih pisama i ostalih nevažnih papira.

"Nije bilo ni traga Madame L'Esplanaye, no u kaminu je uočena neuobičajena količina čađe: pretražen je dimnjak i iz njega je (užasno za prepričati!) izvučen, glavom nadolje, leš kćeri. Bio je utisnut kroz uski otvor do prilične visine. Tijelo je još bilo prilično toplo. Pri pregledu uočene su mnoge rane, nesumnjivo izazvane nasiljem kojim je vučena i ugurana u dimnjak. Na licu su bile mnoge ogrebotine, a na vratu tamne modrice i duboki otisci noktiju, kao da je pokojnica bila zadavljena.

"Nakon temeljite pretrage svih dijelova kuće bez daljnjih otkrića, skupina je krenula u malo popločeno dvorište iza kuće, gdje je ležao leš stare gospođe s tako presječenim grkljanom da joj je glava otpala kada su je pokušali dignuti. Tijelo joj je, kao i glava, bilo stravično osakaćeno - glava u toj mjeri da je bilo teško prepoznati ikakva ljudska svojstva.

"Ovoj se groznoj zagonetci, vjerujemo, još ne nazire ni traga rješenju."

Idućeg jutra novine su donijele ove dodatne pojedinosti:

"Tragedija u Rue Morgue. Brojni pojedinci ispitani su u vezi s ovom neobičnom i sablasnom aferom" [Riječ "affaire" u Francuskoj još nema onaj frivolni smisao koji je poprimila

¹⁷ Napoleondor - zlatni francuski novac od 20 franaka

¹⁸ *Metal d'Alger* - imitacija srebra (franc.)

¹⁹ *bureau* - pisaći stol (franc.)

kod nas,] "no zasad se nije otkrilo uopće ništa što bi na nju moglo baciti neko svjetlo. Dolje prenosimo sve prikupljene iskaze svjedoka.

"Pauline Dubourg, pralja, izjavljuje da je poznavala obje pokojnice tri godine, perući za njih rublje kroz taj period. Činilo joj se da se stara gospođa i njezina kći dobro slažu - i veoma su privržene jedna drugoj. Odlično su plaćale. Ne može govoriti o njihovom načinu života ili sredstvima za život. Vjeruje da je Madame L. živjela od proricanja budućnosti. Govorilo se da ima ušteđevinu. Nikada kada je donosila ili odnosila rublje nije sreala nikoga drugoga u kući. Sigurna je da nisu imale stalno zaposlenu posluđu. Činilo se kako ni jedan kat osim četvrtog nije namješten.

"Pierre Moreau, trafikant, izjavljuje je kako je često prodavao male količine duhana i burmuta Madame L'Españaye, tijekom četiri godine. Rođen je u susjedstvu i oduvijek ovdje živi. Pokojnica i njezina kći živjele su u kući u kojoj su njihovi leševi nađeni više od šest godina. Prije toga u njoj je boravio draguljar koji je gornje sobe davao u podnajam raznim osobama. Kuća je bila u vlasništvu Madame L. Ona je postala nezadovoljna zlorabom svoga podstanara, pa se sama uselila u kuću ne želeći iznajmljivati niti jedan njezin dio. Stara gospođa bila je djetinjasta. Svjedok kaže da je kćer vidio nekih pet ili šest puta tijekom tih šest godina. Objе su živjele veoma povučeno - govorilo se da imaju novaca. Glasina među susjedima bila je da Madame L. proriče budućnost - on nije u to vjerovao. Nikada nije vidio niti jednu osobu kako ulazi u kuću, osim stare gospođe i njezine kćeri, jednom ili dva puta nekog nosača, i liječnika osam ili deset puta.

"Mnoštvo drugih ljudi, susjeda, dalo je sličan iskaz. Nitko nije viđen kako posjećuje kuću. Nije bilo poznato jesu li Madame L. i njezina kći imale živućih rođaka. Kapci na prednjim prozorima rijetko su bili otvoreni. Oni stražnji bili su uvijek zatvoreni, s izuzetkom velike stražnje sobe na četvrtom katu. Kuća je bila dobra, ne tako stara.

"Isidore Musè, *gendarme*, izjavljuje kako je pozvan u kuću oko tri sata ujutro, gdje je na ulazu zatekao dvadeset ili trideset osoba koje pokušavaju ući u kuću. Nasilu je otvorio vrata, ne polugom već bajunetom. Skoro pa nije imao poteškoća pri otvaranju, budući da se radilo o duplim vratima, a uz to nisu bila zakočena niti gore niti dolje. Krikovi su se čuli sve dok vrata nisu popustila, a onda su naglo utihnuli. Zvučali su kao krikovi osobe (ili više osoba) u strašnoj agoniji - bili su glasni i rastegnuti, ne kratki i brzi. Ovaj svjedok poveo je ostale na gornje katove. Kad su stigli do prvog kata, mogli su razaznati dva glasa, bučna i ljutita - jedan osoran, drugi mnogo prodorniji - vrlo čudan glas. Uspio je razaznati nekoliko riječi prvoga glasa, koji je pripadao Francuzu. Bio je siguran da glas nije bio ženski. Razabrao je riječi 'sacré' i 'diable'.²⁰ Prodoran glas pripadao je nekom strancu. Nije siguran je li glas pripadao muškarcu ili ženi. Nije razumio što se govori, no činilo mu se kao da je jezik španjolski. Stanje u sobi i stanje tijela ovaj je svjedok opisao kao mi jučer.

"Henri Duval, susjed, po zanimanju srebrar, izjavljuje da se nalazio među prvima koji su ušli u kuću. U glavnim crtama potvrđuje Musètov iskaz. Čim su vrata provaljena, zatvorili su ih da zadrže vani gomilu koja se brzo okupljala bez obzira na sitne sate. Prodorni glas, misli ovaj svjedok, pripadao je Talijanu. Siguran je da nije bio Francuz. Ne može tvrditi da je to bio muški glas. Mogao je pripadati i ženi. Ne zna talijanski jezik. Riječi nije mogao razaznati, no po intonaciji je siguran da je govornik Talijan. Poznavao je Ma-

²⁰ *sacré* - sveti, *diable* - vrag (franc.)

dame L. i njenu kćer. Razgovarao je s obje često. Uvjeren je da prodorni glas nije pripadao niti jednoj od pokojnica.

"___ Odenheimer, *restaurateur*.²¹ Dobrovoljni svjedok. Ne govori francuski, ispitan je uz pomoć prevoditelja. Stanovnik je Amsterdama. Prolazio je kraj kuće kad su se začuli kri- ci. Trajali su nekoliko minuta - najvjerojatnije desetak. Bili su dugački i glasni - užasni i uznemirujući. Bio je među onima koji su ušli u zgradu. Potvrđuje prethodni iskaz u svemu osim jednog. Siguran je da je prodorni glas pripadao muškarcu - Francuzu. Nije mogao razaznati izgovorene riječi. Bile su glasne i brze, nejednake, izgovorene očito u strahu kao i u ljutnji. Glas je bio hrapav - ne toliko prodoran koliko hrapav. Nije ga mo- gao nazvati prodornim glasom. Osorni glas je ponavljao 'sacré', 'diable' i jednom 'mon Dieu'.

"Jules Mignaud, bankar tvrtke Mignaud et Fils, iz Rue Deloraine. On je stari Mignaud. Madame L'Espanaye posjedovala je nešto imovine. Otvorila je račun u njihovoj banci u proljeće godine ---- (prije osam godina). Redovito je polagala manje svote. Nije ništa po- dizala sve do tri dana prije smrti, kada je osobno podigla svotu od 4.000 franaka. Svota je isplaćena u zlatu i službenik je poslan njezinoj kući sa novcem.

"Adolphe Le Bon, službenik banke Mignaud et Fils, izjavljuje da je navedenog dana, oko podneva, otpratio Madame L'Espanaye do njezine kuće, sa 4.000 franaka podijeljenih u dvije torbe. Nakon što su se vrata otvorila pojavila se Mademoiselle L. te preuzela iz nje- govih ruku jednu od torbi, dok je stara gospođa uzela drugu. Zatim se naklonio i otišao. Nije vidio nikoga na ulici u to doba. To je sporedna ulica, veoma pusta.

"William Bird, krojač, izjavljuje da se nalazio u skupini koja je ušla u kuću. Englez je. Živi u Parizu dvije godine. Jedan je od prvih koji su se popeli na kat. Čuo je spomenute gla- sove. Osoran je glas bio francuski. Razaznao je par riječi no ne sjeća ih se svih. Jasno je čuo 'sacré' i 'mon Dieu'. U tom trenutku čula se buka kao da se dvoje ljudi bori - zvuk struganja i tučnjave. Prodorni glas bio je vrlo glasan, glasniji od onog osornog. Siguran je da nije bio glas Engleza. Činilo se da je Nijemac. Moguće da je bio i ženski glas. Ne ra- zumije njemački.

"Sva četiri gore navedena svjedoka, ponovo pozvani, izjavljuju da su vrata sobe u kojoj je nađeno tijelo Mademoiselle L. bila zaključana s unutarnje strane kada su stigli do njih. Sve je tada bilo savršeno tiho - nikakvog stenjanja niti buke. Nakon provaljivanja nisu vidjeli nikoga. Prozori i stražnje i prednje sobe bili su zatvoreni i dobro pričvršćeni iznu- tra. Vrata između dvije sobe bila su zatvorena, ali ne i zaključana. Vrata koja vode iz prednje sobe prema hodniku bila su zaključana, ključem iznutra. Mala soba s prednje strane kuće na četvrtom katu, na dnu hodnika, bila je otvorena, vrata odškrinuta. Ta so- ba bila je pretrpana starim krevetima, sanducima i sličnim. Sve je pažljivo uklonjeno i pretraženo. Nije bilo ni pedlja u kući koji nije pomno pregledan. Čistači su provučeni gore i dolje kroz dimnjake. Kuća je četverokatnica, s tavanima (mansardama). Otvor na krovu pričvršćen je čavlima vrlo sigurno - činilo se da nije otvaran godinama. Vrijeme koje je proteklo od pojave spomenutih glasova i provaljivanja vrata sobe svjedoci različi- to procjenjuju. Nekima se činilo kratko, svega tri minute - nekima dugo i pet minuta. Vrata su otvorena s poteškoćama.

²¹ *restaurateur* - gostioničar (franc.)

"Alfonzo Garcio, pogrebnik, izjavljuje da živi u Rue Moruge. Rođeni je Španjolac. Bio je u skupini koja je provalila u kuću. Nije krenuo dalje stepenicama. Nervozan je i zabrinut zbog posljedica uzrujavanja. Čuo je glasove u prepirki. Osoran glas bio je glas je Francuza. Nije mogao razabrati što je rečeno. Prodoran glas pripadao je Englezu, siguran je u to. Ne razumije engleski jezik, ali sudi po intonaciji.

"Alberto Montani, slastičar, izjavljuje da je bio među prvima koji su se uzverali na kat. Čuo je spomenute glasove. Osoran glas pripadao je Francuzu. Razumio je par riječi. Govornik je, čini se, nešto protestirao. Nije razumio riječi izgovorene prodornim glasom. Bile su brze i neujednačene. Misli da je glas pripadao nekom Rusu. Podupire ostala svjedočenja. Talijan je. Nikada nije razgovarao s nekim stanovnikom Rusije.

"Nekoliko svjedoka, ponovo pozvanih, posvjedočilo je da su dimnjaci svih soba na četvrtom katu bili preuski za prolaz ljudskog bića. Pod 'čistačima' se misli na cilindrične četke kojima se služe dimnjačari. Te četke provučene su u oba smjera kroz svaki otvor u kući. Nema nikakvog stražnjeg prolaza kojim se netko mogao spustiti dok se skupina uspinjala stepenicama. Tijelo Mademoiselle L'Espanaye bilo je tako čvrsto ugarano u dimnjak da nije moglo biti izvučeno sve dok četvero ili petero prisutnih nisu udružili snage.

"Paul Dumas, liječnik, izjavljuje da je pozvan pregledati trupla negdje oko zore. Oba su tada bila polegnuta na gruboj platnenoj podlozi kreveta u sobi u kojoj je pronađena Mademoiselle L. Leš te mlade dame bio je jako natučen i izguljen. Činjenica da je ugaran u dimnjak dovoljno objašnjava takav izgled. Grlo je bilo veoma nažuljano. Nekoliko dubokih posjekotina nalazilo se točno pod bradom, zajedno sa brojnim pomodrijelim tragovima, očito otiscima prstiju. Lice je bilo strahovito nagrđeno, a očne jabučice izbuljene. Jezik je bio djelomično pregrizen. Velika masnica otkrivena je pri dnu trbuha, izazvana, čini se, pritiskom koljena. Prema mišljenju dr. Dumasa, Mademoiselle L'Espanaye zadržala je neka nepoznata osoba ili osobe. Leš majke bio je strahovito unakažen. Sve kosti desne noge i ruke bile su manje ili više smrskane. Lijeva *tibia*²² bila je gotovo potpuno skrhana, kao i sva rebra na lijevoj strani. Cijelo tijelo bilo je stravično natučeno i iznakaženo. Nije bilo moguće utvrditi kako su ozljede nanesene. Teški komad drva ili široka željezna poluga - stolica - bilo kakvo veliko, teško i tupo oružje proizvelo bi takve rezultate u rukama vrlo snažnog čovjeka. Nijedna žena ne bi mogla zadati ovakve udarce nikakvim oružjem. Glava pokojnice, kad ju je svjedok ugledao, bila je potpuno odvojena od tijela, i također silno razmrskana. Grlo je očigledno prerezano nekim vrlo oštrim sredstvom - najvjerojatnije britvom.

"Alexandre Etienne, kirurg, pozvan je da s dr. Dumasom pregleda trupla. Potvrđuje svjedočenje i mišljenje dr. Dumasa.

"Ništa drugo od važnosti nije izašlo na vidjelo, iako je još nekoliko osoba ispitano. Ovako tajanstveno i ovoliko zamršeno umorstvo nikada prije nije počinjeno u Parizu - ako je ovo zaista bilo umorstvo. Policija tapka u mraku - neuobičajena pojava u slučajevima ovakve vrste. A na vidiku ni traga rješenju."

Večernje izdanje novina objavilo je da golemo uzbuđenje i dalje vlada u četvrti St. Roch - da su prostori u pitanju pažljivo ponovno pretraženi, a svjedoci ponovno ispitani, ali sve bez rezultata. U jednoj se pripomeni, međutim, navodi da je uhićen i pritvoren Adolphe Le Bon - premda se čini da ga ništa ne tereti, osim već iznesenih činjenica.

²² *tibia* - veća od dvije kosti koje spajaju koljeno sa stopalom (lat.)

Dupin bijaše neobično zainteresiran za razvoj ovog slučaja - barem sam tako zaključio iz njegovog ponašanja, jer nije izrekao ni jednu primjedbu. Tek nakon što je objavljeno da je Le Bon zatvoren, upitao me je što mislim o umorstvima.

Mogao sam se tek složiti s cijelim Parizom u tome da su nerješiva zagonetka. Nisam vidio načina kako bi bilo moguće ući u trag ubojici.

"Ne smijemo suditi o načinu," rekao je Dupin, "u ovoj fazi istrage. Pariška policija, toliko hvaljena zbog svoje pronicavosti, lukava je, no ništa više od toga. U njenim postupcima nema metode, osim metode trenutka. Naveliko se hvali svojim metodama, ali one su često u tolikoj mjeri neprilagođene postavljenim ciljevima da nas podsjećaju na Monsieur Jourdaina koji traži svoju *robe-de-chambre - pour mieux entendre la musique*.²³ Postignuti rezultati često su iznenađujući, ali su većinom postignuti pukom marljivošću i aktivnošću. Kada tih kvaliteta nema, njezini planovi propadaju. Vidocq²⁴ je, primjerice, dobar pogadač i uporan čovjek. Ali, ne imajući obrazovanu misao, neprekidno je griješio, upravo zbog prevelika intenziteta svojih istraživanja. Kvario je svoj vid držeći predmet preblizu. Mogao je možda vidjeti dvije ili tri pojedinosti neobično jasno, ali je, radeći tako, nužno gubio iz vida stvar kao cjelinu. Dakle, postoji mogućnost da se u nečemu bude previše temeljit. Istina nije uvijek u zdencu. U stvari, što se tiče važnijih saznanja, vjerujem da je ona uvijek na površini. Dubina leži u dolinama u kojima je tražimo, a ne na vrhovima planina gdje je pronalazimo. Oblici i izvori ove vrste pogreške karakteristični su za promatranje nebeskih tijela. Ako zvijezdu gledamo žmireći - motrimo je iskosa, okrenuvši prema njoj vanjske dijelove retine²⁵ (osjetljivije za slabašne impresije svjetla od unutar-njih), vidjet ćemo je jasnije - bolje procijeniti njezin sjaj, koji se razmjerno zamućuje onoliko koliko pogled skrećemo ravno u nju. U ovom drugom slučaju u oko zaista dospijeva više svjetlosnih zraka, ali u prvome postoji profinjenija mogućnost spoznaje. Nepotrebним udublivanjem zbunjujemo i slabimo misao. I moguće je da čak i Venera nestane s nebeskog svoda zbog pretjerano intenzivnog, pretjerano usredotočenog ili pretjerano izravnog promatranja.

"Što se tiče ovih umorstava, obavimo sami neka istraživanja, prije nego što prema njima oblikujemo svoje mišljenje. Istraga će nas zabaviti," (učinilo mi se da je ovo čudan izraz, ovako upotrijebljen, no nisam ništa rekao,) "a, osim toga, Le Bon mi je jednom učinio jednu uslugu za koju sam mu zahvalan. Otići ćemo i svojim očima pogledati zgradu. Poznajem G____, prefekta policije, i neće biti nikakvih poteškoća pri pribavljanju potrebnih dopuštenja."

Dopuštenje je pribavljeno, i smjesta smo krenuli u Rue Morgue. To je jedan od onih bijednih prolaza koji se protežu između Rue Richelieu i Rue St. Roch. Bilo je već kasno poslijepodne kad smo onamo stigli, budući da je ova četvrt veoma udaljena od one u kojoj smo boravili. Kuću smo lako pronašli, jer brojne su osobe s besciljnom znatiželjom još uvijek zurile u zatvorene kapke sa suprotne strane ulice. Bila je to obična pariška kuća, sa ulaznim vratima na kojima je s jedne strane stajala ostakljena čuvarska kućica, s pomič-

²³ Jourdain - junak Molièreove komedije *Gradanin Plemić*. Molière se izruguje skorojeviću koji pokušava oponašati plemiće, pa glupavo misli da će u kućnom ogrtaču bolje čuti glazbu (franc.)

²⁴ Eugène François Vidocq (1775-1857), osnivač i prvi šef francuske tajne policije (Sûreté Nationale), kriminalac i zatvorenik koji je postao policijski doušnik, potom i policajac i šef policije; također i prvi i privatni detektiv istražitelj

²⁵ retina - mrežnica na oku (lat.)

nim staklom na prozoru, naznačavajući *loge de concierge*²⁶. Prije nego što smo ušli u kuću prošetali smo do kraja ulice, skrenuli u uski prolaz, i zatim, ponovo skrenuvši, prošli uza stražnju stranu zgrade - Dupin je u međuvremenu razgledavao čitavo susjedstvo, kao i kuću, s pozornošću kojoj nikako nisam mogao vidjeti svrhe.

Vrativši se nazad istim putem, našli smo se ponovo pred pročeljem, pozvonili, i nakon što smo pokazali naše isprave, agenti na straži pustili su nas unutra. Krenuli smo gore - u odaju gdje je nađen leš Mademoiselle L'Espanaye, i gdje su obje pokojnice još ležale. Nered u sobi, kao i obično, bio je netaknut. Nisam vidio ništa osim od onoga što je navedeno u "Gazette des Tribunaux". Dupin je sve detaljno istražio - ne izuzevši ni tijela žrtava. Potom smo otišli u druge prostorije i u dvorište; jedan *gendarme* pratio nas je cijelim putem. Istraga nas je zaokupila do mraka, kada smo otišli. Putem kući moj je pratilac na trenutak ušao u uredništvo jednih dnevnih novina.

Rekao sam da su mušice moga prijatelja mnogobrojne, i da *Je les ménagais*²⁷ - ovoj frazi nema engleskog ekvivalenta. Sada je odbijao bilo kakav razgovor vezano uz umorstva, do otprilike podneva sljedećeg dana. Tada mu je došlo na volju da me iznenada upita jesam li primijetio išta neobično na mjestu gdje je počinjena ona grozota.

Bilo je nečeg u načinu na koji je naglasio riječ "neobično" od čega me prošla jeza, a da nisam znao zašto.

"Ne, ništa neobično," rekao sam, "odnosno ništa više od onoga što smo obojica vidjeli da se navodi u novinama."

"'Gazette' bojim se," odvratio je, "nije nažalost ušao u izvanredan užas ovog događaja. No odbacimo beskorisne zaključke toga lista. Imam dojam da se ova zagonetka smatra nerješivom zbog istog razloga zbog kojega bi trebala biti lako rješiva - odnosno, zbog *outré*²⁸ naravi njezinih karakteristika. Policija je zbunjena navodnim nedostatkom motiva - ne za samo umorstvo - već za krvoločnost umorstva. Zbunjuje ih također prividna nemogućnost usklađivanja glasova koji su se čuli u prepirci s činjenicom da na katu nije pronađen nitko osim umorene Mademoiselle L'Espanaye, i da nije bilo načina da se izađe a da to ne primijeti grupa koja se uspinjala stepenicama. Užasni nered u sobi, leš uguuran naopačke u dimnjak, strašno sakaćenje tijela stare gospođe - okolnosti su, uz one koje sam spomenuo i ostale koje ne trebam spominjati, dovoljne da paraliziraju vladine službenike, dovodeći njihovu proslavljenu pronicavost u nedoumicu. Oni su žrtva velike ali učestale pogreške brkanja neobičnog s nerazumljivim. No upravo u tim odstupanjima od uobičajenog razum traži svoj put, ako ikako, u potrazi za istinom. U istragama nalik ovoj koju upravo vodimo, trebali bismo manje pitati 'što se zbilo' a više 'što se to zbilo a da se nije zbilo nikada prije'. Ustvari, lakoća kojom ću doći, ili sam već došao, do rješenja ove zagonetke u izravnom je razmjeru s njezinom navodnom nerješivošću u očima policije."

Zurio sam u govornika u nijemom zaprepaštenju.

"Sada očekujem," nastavio je, gledajući prema vratima našega stana - "sada očekujem jednu osobu koja bi, mada možda nije počinitelj ovoga klanja, morala biti u nekoj mjeri umiješana u sam čin. U najgorem djelu počinjenih zločina on je vjerojatno nevin. Nadam se da sam u pravu s ovom pretpostavkom, jer na njoj gradim svoja očekivanja za rješa-

²⁶ *loge de concierge* - vratarnica (franc.)

²⁷ *je les ménagais* - podnosio sam ih (franc.)

²⁸ *outré* - pretjeran (franc.)

vanje čitave zagonetke. Očekujem tog čovjeka ovdje - u ovoj sobi - svakoga časa. Istina je da on možda neće doći, ali vjerojatnije je da hoće. Dođe li, biti će nužno zadržati ga. Ovdje su pištolji, i obojica ih znamo koristiti ako to prilika bude zahtijevala."

Uzeo sam pištolje, jedva znajući što činim, i ne vjerujući onome što sam čuo, dok je Dupin nastavio pričati kao u solilokviju. Već sam spomenuo njegovo posebno ponašanje u ovakvim trenucima. Njegov govor bio je upućen meni; no njegov glas, nipošto glasan, imao je onu intonaciju kojom se obično služimo kad razgovaramo s nekim na veliku udaljenost. Njegove oči, potpuno bezizražajne, gledale su samo u zid.

"Da glasovi koji su se čuli u svađi," rekao je, "po tvrdnji svjedoka na stepenicama, nisu bili glasovi tih žena, u potpunosti je potvrđeno iskazima. To nas oslobađa svake sumnje oko pitanja je li stara gospođa prvo umorila svoju kćer pa potom počinila suicid. Govorim o ovoj stvari isključivo za volju metode, jer snaga Madame L'Espanaye nije dostatna da ugura leš kćeri u dimnjak onako kako je pronađen, a narav ozljeda na njoj samoj potpuno isključuje ideju o samouništenju. Umorstvo je, stoga, počinila neka treća osoba, a glasovi te treće osobe su oni koji su se čuli u prepirci. Dopusti sada da ti skrenem pažnju - ne na čitavo svjedočenje koje se odnosi na glasove - već na ono što je čudnovato u to svjedočenje. Jesi li primijetio išta neobično u njemu?"

Spomenuh da je, iako su se svi svjedoci slagali u tome da je osoran glas pripadao Francuzu, veliko neslaganje izazvao prodoran glas, ili kako ga je jedna osoba opisala - hrapavi glas.

"To je bilo samo svjedočenje," rekao je Dupin, "no ne i ono što je u njemu neobično. Nisi primijetio ništa posebno. Ali ipak postoji nešto što je trebalo biti primijećeno. Svjedoci se, kao što si primijetio, slažu oko osornog glasa; u tome su jednoglasni. No kad je riječ o prodornom glasu, neobično je ne to da se nisu slagali, već da je, dok su ga jedan Talijan, jedan Englez, jedan Španjolac, jedan Francuz i jedan Nizozemac pokušavali opisati, svaki je o njemu govorio kao o glasu stranca. Svaki od njih siguran je da to nije bio glas njegova zemljaka. Svaki ga pripisuje ne glasu nekog pripadnika neke koje nacije čiji jezik poznaje, već obrnuto. Francuz pretpostavlja da je to glas Španjolca, i 'mogao bi razaznati koju riječ da zna Španjolski.' Nizozemac drži da je pripadao Francuzu, ali vidjet ćemo da je napisano kako 'ovaj svjedok ne razumije francuski te je ispitan uz pomoć tumača.' Englez misli da je to glas Nijemca, ali 'ne razumije njemački.' Španjolac 'je siguran' da je to engleski, no jedino 'sudi po intonaciji', jer 'ne razumije engleski.' Talijan vjeruje da je to glas Rusa, ali 'nikad nije razgovarao s nekim stanovnikom Rusije.' Drugi Francuz se razilazi u mišljenju s prvim, i siguran je da je glas pripadao Talijanu, no ne poznaje taj jezik i jedino je, kao i Španjolac, 'u to uvjeren po intonaciji.' Zaista, kako li je neobičan morao biti taj glas koji je mogao izazvati iskaze poput ovih! - u čijim tonovima stanovnici pet velikih dijelova Europe nisu mogli otkriti ništa poznato! Reći ćeš da je to mogao biti glas kakvog Azijata - ili Afrikanca. Niti Azijatima ni Afrikancima Pariz ne obiluje, no ne poričući takvo zaključivanje naprosto ću ti sada skrenuti pažnju na tri stvari. Glas je jedan svjedok opisao kao 'hrapav više nego prodoran'. Druga dvojica su rekla da je 'brz i neujednačen'. Niti jednu riječ - niti glasove nalik riječima - ni jedan svjedok ne spominje kao razgovijetne."

"Ne znam," nastavio je Dupin, "kakav sam dojam do sada ostavio na tvoje vlastito razumijevanje, no ne oklijevam reći kako su ispravne dedukcije čak i iz ovog dijela svjedočenja - koji se odnosi na osorne i prodorne glasove - same po sebi dovoljne da izrode sumnju koja bi morala usmjeriti čitavo daljnje istraživanje ove misterije. Rekao sam 'ispravne

dedukcije', ali moje mišljenje nije time u potpunosti iskazano. Podrazumijevao sam da su te dedukcije jedine pravilne, i da ta sumnja iz njih neizbježno proistječe kao jedini rezultat. U čemu se sastoji ta sumnja, međutim, neću još kazati. Jedino želim da imaš na umu kako je za mene ona bila dovoljno snažna da poda određeni oblik - izvjesnu tendenciju - mojim istraživanjima u onoj odaji.

"Preselimo se sada, u mašti, u tu odaju. Što ćemo prvo ondje tražiti? Način izlaska kojim su se ubojice poslužile. Ne pretjerujemo kad kažemo da ni jedan od nas dvojice ne vjeruje u nadnaravna zbivanja. Madame i Mademoiselle L'Españaye nisu ubili duhovi. Počinitelji toga djela su zbiljski i zbiljski su utekli. Onda, kako? Na sreću, postoji samo jedan način razmišljanja o tom pitanju, i taj način mora nas dovesti do krajnjeg zaključka. - Razmotrimo, jedan po jedan, moguće načine izlaska. Jasno je da su počinitelji bili u sobi gdje je Madame L'Españaye nađena, ili barem u sobi do nje, dok se skupina ljudi uspinjala stepenicama. Dakle, moramo samo tražiti izlaz iz tih dviju prostorija. Policija je detaljno pregledala podove, stropove, zidove zgrade, do najsitnijeg detalja. Nikakvi tajni prolaz nije im mogao promaći. No, ne vjerujući njihovim očima, razgledao sam vlastitima. Nije dakle bilo tajnih prolaza. Oba vrata koja vode iz soba u hodnik bila su sigurno zaključana, s ključevima iznutra. Obratimo sad pažnju na dimnjake. Oni, iako uobičajene širine od kojih osam do deset stopa iznad kamina, nisu u stanju propustiti, svom dužinom, niti tijelo veće mačke. Obzirom da je nemogućnost izlaza na navedene načine apsolutno potvrđena, preostali su nam još samo prozori. No nitko nije mogao pobjeći kroz one s prednje strane a da ga ne zapazi gomila na ulici. Ubojice su dakle, morale proći kroz prozore stražnje sobe. Dovedeni do ovakvog zaključka na ovoliko nedvosmislen način kao što jesmo, nije nam, kao misliocima, primjereno odbaciti ga zbog prividne nemogućnosti. Jedino što nam preostaje je da dokažemo kako te očite 'nemogućnosti' - usvari to nisu.

"Dva su prozora u sobi. Jedan od njih nije zaklonjen namještajem i u potpunosti je vidljiv. Donji dio drugoga sakriven je od pogleda uzglavljem nezgrapnog kreveta, koji je naguran tik do prozora. Prvi prozor nađen je čvrsto zatvoren iznutra. Odupro se krajnjem naporu onih koji su ga pokušali podignuti. Na lijevoj strani okvira prosvrdlana mu je velika rupa, u kojoj je nađen debeli čavao, zabijen u okvir, skoro sve do glave. Nakon proučavanja drugog prozora pronađen je sličan čavao zabijen na sličan način. Snažan pokušaj da se podigne to okno također je završio neuspjehom. Policija je sada bila uvjerenjena da nitko nije izašao u tom smjeru. I stoga su smatrali kako bi izvlačenje čavala i otvaranje prozora bilo pretjerivanje.

"Moja osobna istraga bila je nešto podrobnija, i to zbog razloga koji nisam još izrekao - jer sam znao da će se upravo ovdje morati dokazati kako sve prividne nemogućnosti u stvarnosti to nisu.

"Nastavio sam razmišljati ovako - *a posteriori*.²⁹ Ubojice jesu umakle kroz jedan od ovih prozora. Budući da je bilo tako, nisu mogli ponovno pričvrstiti prozorska okna onako kako su nađena - pojedinost koja je svojom očiglednošću zaustavila istraživanja policije u tome smjeru. No ipak su okna bila učvršćena. Mora stoga postojati neka mogućnost da se sama zatvore. Tome zaključku se nije bilo moguće oteti. Prišao sam nezaklonjenom prozoru, izvukao uz poteškoće čavao i pokušao podići okno. Oduprlo se svim mojim

²⁹ *a posteriori* (lat.) - "ono što dolazi poslije"; zaključivanje na temelju već doživljenog iskustva, suprotno od *a priori*

naporima, kao što sam i očekivao. Mora postojati prikrivena opruga, sad mi je bilo jasno, a ta potvrda moga mišljenja uvjerila me je kako su moje pretpostavke, napokon, bile točne, koliko god misteriozne bile okolnosti s čavlima. Pomna potraga uskoro je otkrila svjetlosti dana tu skrivenu oprugu. Pritisnuo sam je i, zadovoljan zbog otkrića, suzdržao se da ne podignem okno.

"Ponovo sam umetnuo čavao i pažljivo ga promotrio. Osoba koja je prošla kroz taj prozor mogla ga je ponovo zatvoriti, i opruga bi škljocnula - no čavao se nije mogao nadomjestiti. Zaključak je bio jasan, i ponovo je suzio polje mojeg istraživanja. Počinitelji su morali pobjeći kroz drugi prozor. Pretpostavljajući da su opruge na oba okna iste, kao što je bilo vjerojatno, morala bi postojati neka razlika između čavala ili barem načina na koji su učvršćeni. Stigavši do platnene obloge okvira kreveta, pomno sam preko uzglavlja pregledao drugi prozor. Pruživši ruku iza ploče odmah sam pronašao i pritisnuo oprugu, koja je, kako sam i pretpostavljao, bila jednaka kao i susjedna. Pogledao sam tada i čavao. Bio je jednako čvrst kao onaj prvi, očigledno zabijen na isti način - zakucan skoro do glavice.

"Reći ćeš da sam bio zbunjen, ali ako tako misliš sigurno si krivo razumio narav ovih indukcija. Da se poslužim sportskom frazom, nisam niti jednom napravio 'faul'. Trag se niti u jednom trenutku nije izgubio. Nije bilo pogreške ni u jednoj kariki lanca. Slijedio sam tajnu do njenog konačnog rezultata - a taj rezultat bio je čavao. Izgledao je, kažem, u svakom pogledu kao svoj par na drugom prozoru, no ta činjenica bila je potpuno nevažna (ma koliko se mogla činiti konačnom) kad se usporedi s okolnošću da ovdje, na ovoj točki, trag koji vodi do ključa tajne završava. 'Nešto ipak nije u redu,' rekao sam, 'u vezi s tim čavlom'. Dodirnuo sam ga, i glavica mi je, skupa s otprilike pola centimetra kraka, ostala u ruci. Ostatak kraka ostao je u rupi izbušenoj svrdlom, gdje se slomio. Prijelom je bio star (jer su mu rubovi bili obloženi hrđom) i očigledno je bio rezultat udarca čekićem, koji je djelomično utjerao glavicu čavla u vrh donjeg okna. Sada sam pažljivo ponovo položio taj gornji dio čavla u udubinu odakle sam ga izvukao, i u potpunosti je izgledao kao čitavi čavao - prijelom nije bio vidljiv. Pritisnuvši oprugu, blago sam podigao okno za nekoliko palaca; glavica se podigla s njim, i dalje čvrsto uglavljena u svoju podlogu. Zatvorio sam prozor, i privid cijelog čavla bio je opet savršen.

"Zagonetka je, dakle, do te točke bila riješena. Ubojica je pobjegao kroz prozor koji gleda na krevet. Spustivši se sam od sebe kad je on izišao (ili je možda namjerno zatvoren), prozor se zatvorio pomoću opruge; djelovanje te opruge dovelo je u zabludu policiju koja je mislila da je prozor zadržan čavlom - te se daljnje istraživanje zbog toga smatralo nepotrebnim.

"Sljedeće je pitanje bilo način silaska. To sam pitanje riješio na zadovoljavajući način kad sam s tobom obilazio zgradu. Otprilike pet i pol stopa od spomenutog prozorskog krila nalazi se munjovod. S njega bi bilo nemoguće dosegnuti sam prozor, a da ne govorimo o ulaženju tim putem. Primijetio sam, međutim, da su kapci na četvrtom katu od one osebujne vrste koju pariški stolari nazivaju *ferrades* - vrste koja se danas rijetko izrađuje, ali se često viđa na starim zgradama u Lyonu i Bordeauxu. Oblikom su nalik običnim vratima (jednokrlnim, ne dvokrlnim vratima), osim što je donja polovica rešetkasta ili izrađena s ornamentalnim letvicama - te takva predstavlja izvanredan rukohvat. U ovom slučaju ti kapci su široki čitave tri i pol stope. Kada smo ih vidjeli iza kuće, oba su bila napola otvorena - odnosno, odmaknuta pod pravim kutom od zida. Moguće da je policija, baš kao i ja, pregledala stražnju stranu kuće, no ako je tako, gledajući ove *ferrades* u

liniji njihove širine (kao što je morala uraditi), nije zapazila kolika je zapravo ta širina, ili ju je u svakom slučaju zaboravila uzeti u obzir. U stvari, pošto se jednom uvjerila da nikakav izlazak nije bio moguć s te strane, prirodno je da je ovdje bilo provedeno samo površno istraživanje. Meni je bilo jasno, međutim, da se kapak koji pripada prozoru uz uzglavlje kreveta, ako je širom otvoren do zida, nalazi udaljen dvije stope od munjovoda. Također je bilo očito da je, neobičnim postupanjem i stupnjem hrabrosti, bilo moguće na taj način uspješno ući kroz prozor s munjovoda. - Došavši na udaljenost od dvije i pol stope (pretpostavljamo sada da je kapak širom otvoren), provalnik se mogao čvrsto uhvatiti za rešetkasti dio. Pustivši tada munjovod i oduprijevši se stopalima o zid, i zanjihavši se odvažno od njega, mogao je zaljuljati kapak kao da ga zatvara, i ako zamislimo da je prozor tada bio otvoren, mogao se čak tako i ubaciti u sobu.

"Želim da posebno imaš na umu da govorim o veoma neobičnom stupnju spretnosti kao uvjetu za uspjeh tako pogibeljnog i teškog pothvata. Moja je namjera pokazati ti, prije svega, da se to moglo postići; - a kao drugo i najvažnije, želim posebno da razumiješ kakav je vrlo neobičan karakter - skoro nadnaravan karakter te spretnosti koja je to mogla izvesti.

"Reći ćeš, bez dvojbe, koristeći se pravničkim jezikom, kako bih 'da bi obranio svoj slučaj' trebao radije podcijeniti nego inzistirati na potpunom uvažavanju aktivnosti koju ova stvar zahtjeva. To je možda praksa u pravu, no nije korištenje razuma. Moj krajnji cilj je samo istina. Moj konačni cilj je navesti te da u jukstapoziciju staviš tu vrlo neobičnu aktivnost o kojoj sam upravo govorio s veoma osebnim prodornim (ili hrapavim) i neujednačenim glasom o čijoj nacionalnosti se ne slažu niti dva čovjeka, i u čijem se izričaju nije mogla razabrati nikakva tvorba slogova."

Na ove riječi umom mi je proletjelo neodređeno i napola oblikovano poimanje smisla onoga što je Dupin htio reći. Izgledalo je kao da sam na rubu shvaćanja, ali bez mogućnosti da shvatim - kao što se ljudi ponekad nalaze na rubu prisjećanja bez mogućnosti da se na kraju ipak nečeg prisjete. Moj je prijatelj nastavio svoje izlaganje.

"Vidjet ćeš," rekao je, "da sam pitanje izlaska prebacio na pitanje ulaska. Cilj mi je bio prenijeti ti ideju da se oboje zbilo na isti način, na istom mjestu. Vratimo se sada unutrašnjosti sobe. Promotrimo kako stvari tu izgledaju. Ladice pisaćeg stola su, kako je rečeno, opljačkane, iako su mnogi odjevni predmeti ipak u njima ostali. Zaključak je ovdje besmislen. To je puko nagađanje - veoma budalasto - i ništa više od toga. Kako možemo znati da predmeti nađeni u ladicama nisu sve što je ladica i prije sadržavala? Madame L'Españaye i njezina kćer živjeli su izuzetno povučeni životom - nisu se viđale s nikim - rijetko su izlazile - imale su vrlo malo potrebe često mijenjati ruho. Pronađene stvari očekivane su kakvoće da bi se zaključilo da su pripadale tim damama. Ako je lopov išta od toga uzeo, zašto onda nije uzeo najbolje - zašto nije uzeo sve? Jednom riječju, zašto je ostavio četiri tisuće franaka u zlatu i opteretio se hrpom rublja? Zlato je bilo ostavljeno. Gotovo cijeli iznos koji je spomenuo Monsieur Mignaud, bankar, pronađen je u torbama na podu. Želim da, stoga, iz svojih misli isključiš ovu pogrešnu pomisao na takav motiv, koju je u mozgovima policije potakao baš onaj dio svjedočenja koji govori o novcu dostavljenom na kućna vrata. Podudarnosti deset puta uočljivije od ove (dostava novca i umorstvo počinjeno tri dana nakon što je novac preuzet) događaju nam se svakog sata u životu, a da ne privuku čak ni trenutak pažnje. Podudarnosti su, općenito, veliko kameenje spoticanja na putu onoj vrsti mislilaca koji su obrazovani tako da ništa ne znaju o teoriji vjerojatnosti - teoriji kojoj najveličanstveniji ciljevi ljudskog istraživanja duguju

najveličanstvenije dokaze. U ovom slučaju, da je zlato nestalo, činjenica da je dostavljeno tri dana ranije bi predstavljala nešto više od podudarnosti. To bi potkrijepilo ovu ideju o motivu. Ali, u stvarnim okolnostima ovog slučaja, ako pretpostavimo da je zlato bilo motiv ovom divljaštvu, moramo također zamisliti da je počinitelj toliki kolebljivi idiot da je napustio i svoje zlato i svoj motiv.

"Imajući sad pažljivo na umu momente na koje sam ti skrenuo pažnju - taj osebujni glas, ta neobična spretnost i taj zapanjujući nedostatak motiva u umorstvu koje je tako izuzetno užasno kao ovo - osvrnimo se sada na sam pokolj. Imamo ženu ugušenu do smrti snagom ruku i uguranu u dimnjak glavom nadolje. Obične ubojice ne služe se takvim metodama. Pogotovo se na taj način ne pokušavaju riješiti leša. U načinu na koji je leš uguran u dimnjak, složit ćeš se, ima neka pretjerano *outré* crta - nešto potpuno nespojivo s našim uobičajenim shvaćanjima ljudskog ponašanja, čak i ako zamislimo da su počinitelji najizopačeniji ljudi. Zamisli, također, kakva je snaga potrebna da se truplo ugura nagore kroz takav prolaz toliko snažno da je udružena sila više osoba bila jedva dovoljna da ga se iz njega izvuče!

"Obrati sad pozornost na ostale znakove primjene najčudesnije sile. Na kaminu su se nalazili gusti pramenovi - vrlo gusti pramenovi - sijede ljudske kose. Iščupani su skupa s korijenom. Poznata ti je snaga koja je potrebna da se tako iščupa iz glave čak i dvadeset ili trideset vlasi istodobno. Vidio si uvojke o kojima je riječ isto kao i ja. Korijeni su im (odvratan prizor!) bili oblijepljeni djelićima mesa s tjemena - siguran znak silne snage koja je primijenjena da bi se iščupalo možda i pola milijuna vlasi jednim potezom. Vrat stare gospođe bio je ne samo prerezan, već je glava bila potpuno odvojena od tijela: oruđe je bila obična britva. Želio bih da također uočiš brutalnu žestinu ovih djela. O modricama na tijelu gospođe L'Españaye neću ni govoriti. Monsieur Dumas i njegov uvaženi pomoćnik Monsieur Etienne izjavili su da su zadani nekim tupim predmetom; i utoliko su ta gospoda imala pravo. Taj tupi predmet je očigledno bio kameni pločnik u dvorištu na koji je žrtva pala s prozora koji gleda na krevet. Ova ideja, ma kako jednostavna ona sada izgledala, promakla je policiji iz istog razloga kao i širina kapaka - zato jer su, zbog slučaja s čavlima, njihova zapažanja bila hermetički zatvorena za mogućnost da su prozori ikada bili otvoreni.

"Ako si sada, pored svega ovoga pobrojanoga, ispravno razmislio i o neobičnom neredu u sobi, došli smo dovoljno daleko da povežemo predodžbe o spretnosti koja zapanjuje, o snazi koja je nadljudska, o brutalnoj žestini, o pokolju bez motiva, o *grotesquerie*³⁰ koja je po užasu potpuno strana ljudskoj, i o glasu koji je toliko stran ušima mnogih naroda te lišen svake razgovijetne i razumljive tvorbe slogova. Koji rezultat, dakle, slijedi? Kakav sam dojam izazvao u tvojoj mašti?"

Osjetio sam kako mi se koža ježi kad mi je Dupin postavio ovo pitanje. "Luđak," rekao sam, "je počinio ovo djelo - neki pomahnitali manijak koji je pobjegao iz susjednog Maison de Santé".³¹

"U neku ruku," odvratio je, "tvoje razmišljanje nije irelevantno. No glasovi luđaka, čak i u njihovim najžešćim paroksizmima, nikako se ne mogu posložiti s tim osebujnim glasom koji se čuo sa stepenica. Luđaci imaju neku nacionalnost, a njihov jezik, koliko god bio nepovezan u riječima, nikad ne gubi suvislost silabizacije. Osim toga, kosa luđaka nije

³⁰ *grotesquerie* - grotesknost, nakazna čudnovatost (franc.)

³¹ Maison de Santé - bolnica za duševne bolesti (franc.)

nalik ovoj kakvu upravo držim u ruci. Izvukao sam ovaj mali čuperak iz čvrsto stisnutih prstiju Madame L'Españaye. Reci mi što misliš o tome."

"Dupin!" rekao sam, sasvim obeshrabren, "ova kosa je krajnje neobična - to nije ljudska kosa."

"Nisam ni tvrdio da jest," rekao je, "no, prije nego što zaključimo nešto o tom pitanju, htio bih da baciš pogled na malu skicu koju sam našao na ovom papiru. To je *fac-simile*³² crtež onoga što je u jednom djelu svjedočenja opisano kao 'tamne modrice i duboke ogrebotine od noktiju', na grlu Mademoiselle L'Españaye, a u drugom (Messrs. Dumas i Etienne) kao 'niz pomodrijelih tragova koji su očigledno bili otisci prstiju'."

"Primijetiti ćeš," nastavio je moj prijatelj, prostirući papir na stol pred nama, "da ovaj crtež stvara dojam snažnog i čvrstog zahvata. Nije vidljivo nikakvo popuštanje. Svaki prst je zadržao - moguće sve do smrti žrtve - zastrašujući stisak koji je imao na početku. Pokušaj sada postaviti sve svoje prste, istovremeno, na odgovarajuće otiske, onako kako ih vidiš."

Pokušao sam, no uzalud.

"Možda u ovome predmetu nismo omogućili pošteno suđenje," rekao je, "papir je prostrt na ravnoj površini, ali ljudski vrat je cilindričan. Ovdje je jedna drvena cjepanica opsega otprilike kao vrat. Omotaj crtež oko nje, i ponovo izvedi pokus."

Učinio sam tako; no poteškoća je bila još očiglednija nego ranije. "Ovo," rekao sam, "nije otisak ljudske ruke".

"Pročitaj sada," odgovorio je Dupin, "ovaj odlomak iz Cuviera".³³

Bio je to detaljan anatomski i generalni opis velikog crveno-žučkastog orangutana s Istočnoindijskih otoka. Divovski stas, golema snaga i spretnost, divlja okrutnost i sposobnost oponašanja te vrste sisavca svima su dovoljno poznati. Odjednom sam shvatio svu strahotu ovoga umorstva.

"Opis prstiju," rekao sam čim sam završio s čitanjem, "potpuno se podudara s ovim crtežom. Vidim da niti jedna životinja osim orangutana, ovdje spomenute vrste, ne može ostaviti otiske kakve si skicirao. Ovaj čuperak smeđaste dlake je također identičan s dlakom Cuvierove zvijeri. No ne mogu nikako shvatiti pojedinosti ove stravične misterije. Osim toga, u prepirci su se čula dva glasa, a jedan od njih bio je nesumnjivo glas Francuza."

"Istina! I prisjetit ćeš se izraza koji su svjedoci pripisali gotovo jednoglasno, prema svjedočenjima, ovom glasu - izraz 'mon Dieu'! To je, u danim okolnostima, jedan od svjedoka točno okarakterizirao (Montani, slastičar) kao protest ili opominjanje. Na tim dvjema riječima sam, dakle, uglavnom gradio svoje nade za potpuno rješenje ove zagonetke. Neki Francuz znao je za umorstvo. Moguće je - zapravo, vrlo je vjerojatno - da nije imao ništa s krvavim događajima koji su se odigrali. Orangutan je možda njemu utekao. Moguće da je slijedio njegov trag do one sobe, ali, u potresnim okolnostima koje su uslijedile, nije ga mogao ponovo uhvatiti. Još uvijek je na slobodi. Neću se upuštati u ovakva nagađanja - jer nemam prava nazvati ih drugačije - jer su nijanse razmišljanja na kojima se temelje jedva dostatne dubine da bi mome intelektu bile prihvatljive, i jer se ne bih

³² *fac-simile* - preslika, faksimil (franc.)

³³ Frédéric Cuvier - francuski prirodosnanstvenik koji je proučavao život životinja (1773-1838)

mogao pretvarati tako da ih ikome drugome učinim uvjerljiva. Nazvat ćemo ih zato na-
gađanjima, i govoriti o njima kao o takvima. Ako je spomenuti Francuz zaista, kao što
pretpostavljam, nevin u ovoj strahoti, ovaj oglas kojega sam sinoć na povratku kući osta-
vio u uredništvu 'Le Mondea' (novina posvećenih pomorstvu i veoma traženih među
mornarima) dovest će ga u naš stan."

Pružio mi je novine, i pročitao sam ovo:

UHVAĆEN - u Bois de Boulogne³⁴, rano jutro __. ovog mjeseca (jutro umorstva), veoma
veliki, žutosmeđi orangutan bornejske vrste. Vlasnik (za koga je utvrđeno da je mornar,
član posade malteškog broda) može ponovo dobiti životinju, nakon što ju na zadovolja-
vajući način identificira, te isplati manje troškove nastale pri njenu hvatanju i čuvanju.
Javiti se na broj __ ulice ____, Faubourg St. Germain - au troisième³⁵.

"Kako je moguće," upitao sam, "da si znao da je čovjek mornar i da pripada malteškom
brodu?"

"Ne znam to," rekao je Dupin. "Nisam u to siguran. Međutim, ovdje imam mali komadić
vrpce koja je, sudeći po obliku i zamašćenosti, bila korištena za vezivanje kose u jedan
od onih dugačkih perčina tako omiljenih među mornarima. Osim toga, ovaj čvor malo
tko osim mornara zna zavezati, i karakterističan je za Maltežane. Pokupio sam tu vrpču
u podnožju munjovoda. Nije mogla pripadati niti jednoj od pokojnica. Ako sam sada,
konačno, i u krivu sa svojim zaključcima na temelju ove vrpce i oko toga da je Francuz
bio mornar član posade nekog malteškog broda, još uvijek nisam učinio nikakvu štetu
time što sam ovako sastavio oglas. Ako sam i pogriješio, on će naprosto smatrati da sam
se zavarao zbog neke okolnosti u detalje koje se neće potruditi ulaziti. No ako sam u
pravu, stekli smo veliku prednost. Budući da je upoznat s umorstvom, iako nevin, Fran-
cuz će prirodno oklijevati javiti se na oglas - i zahtijevati orangutana. Razmišljat će ova-
ko: 'Nevin sam; siromašan sam; moj orangutan puno vrijedi - nekome u mojoj situaciji
vrijedi čitavo bogatstvo - zašto bih ga izgubio zbog bezrazložnog straha od opasnosti?
Tu je, nadomak mi je ruke. Pronađen je u Bois de Boulogne - na golemoj udaljenosti od
mjesta pokolja. Kako bi itko uopće mogao posumnjati da je nerazumna zvijer počinila to
djelo? Policija je u nedoumici - nisu uspjeli pronaći ni najmanji trag. Čak i kad bi uspjeli
ući u trag životinji, bilo bi nemoguće dokazati da ja znam za umorstvo, ili me optužiti na
temelju činjenice da sam za njega znao. Povrh svega, znaju za mene. Oglašivač me odre-
đuje kao vlasnika zvijeri. Nisam siguran do kojih bi se granica moglo protezati njegovo
znanje. Ako propustim zatražiti povrat imovine tako velike vrijednosti, za koju je pozna-
to da je posjedujem, u najmanju ruku ću izložiti životinju sumnji. Nije mi namjera privla-
čiti pažnju niti na sebe niti na zvijer. Javit ću se na oglas, uzet ću orangutana i negdje ću
ga kriti dok se slučaj ne smiri!."

U tom smo trenu začuli korake na stepenicama.

"Budi spreman," reče Dupin, "s pištoljima, no nemoj ih ni rabiti niti pokazivati dok ti ja
ne dam znak."

Ulazna vrata kuće ostavili smo otvorena i posjetitelj je ušao bez da je pozvonio, te se us-
peo nekoliko stepenica. Činilo se, međutim, da sada oklijeva. Nakon nekog vremena čuli
smo ga kako silazi. Dupin je ubrzano krenuo prema vratima kada smo začuli kako se

³⁴ Bois de Boulogne - Bulonjska šuma, park u to vrijeme na rubnom dijelu Pariza

³⁵ *au troisième* - na trećem (katu) (franc.)

opet uspinje. Drugi put se nije okrenuo, već se odlučno uspeo i pokucao na vrata naše sobe.

"Naprijed," rekao je Dupin, veselim i srdačnim tonom.

Ušao je jedan muškarac. Bio je mornar, očigledno - osoba visoka, krupna i mišićava izgleda, prilično pustolovna izraza lica, ne sasvim neprivlačna. Lice mu je, opaljeno suncem, bilo napola prekriveno zaliscima i *mustachiom*³⁶. Sa sobom je imao golemu toljagu od hrastovine, ali činilo se da je inače nenaoružan. Naklonio se nespretno i zaželio nam "dobru večer" na francuskom, koji je, premda s pomalo neufchatelskim³⁷ naglaskom, ipak dovoljno ukazivao na pariško porijeklo.

"Sjednite, prijatelju," rekao je Dupin. "Pretpostavljam da ste nas posjetili zbog orangutana. Časne mi riječi, gotovo da sam vam zavidan što ga posjedujete. Izvanredno lijepa i bez sumnje vrlo vrijedna životinja. Koliko godina mislite da ima?"

Mornar je duboko uzdahnuo, kao da je s njega skinut teški teret, te odgovorio samopozdanim glasom: "Ne bih mogao točno reći - no ne može imati više od četiri ili pet godina. Imate li ga ovdje?"

"O, ne, nismo bili u prilici ovdje ga zadržati. On je u konjušnici u Rue Dubourg, ovdje blizu. Možete ga dobiti ujutro. Naravno, spremni ste identificirati vaše vlasništvo?"

"Sigurno da jesam, gospodine."

"Bit će mi žao rastati se od njega," reče Dupin.

"Ne bih želio da sav vaš trud bude uzaludan, gospodine," rekao je čovjek. "Ne bih to ni mogao očekivati. Spreman sam platiti vam nagradu za pronalaženje životinje - odnosno, nešto u razumnim granicama."

"Pa," odgovorio je moj prijatelj, "to je sve veoma pošteno, uistinu. Dajte mi da razmislim! - Što bih želio imati? Ah, reći ću vam! To će biti moja nagrada. Dajte mi sve informacije koje posjedujete o umorstvima u Rue Morgue."

Dupin je posljednje riječi izrekao vrlo tihim glasom i vrlo mirno. Isto tako mirno odšetao je do vrata, zaključao ih i stavio ključ u svoj džep. Zatim je izvadio pištolj iz svojih njedara i položio ga, bez traga uzrujanosti, na stol.

Mornarovo lice pocrvenilo je kao da se guši. Napola je ustao i stegnuo svoju toljagu, no idućeg trena srušio se nazad u svoju stolicu, tresući se žestoko, sa smrtničkim izrazom na licu. Nije rekao ni riječi. Sažalijevao sam ga iz dubine svog srca.

"Prijatelju moj," rekao je Dupin, blagim glasom, "uzrujavate se nepotrebno - zaista. Nikako vam ne želimo nauditi. Dajem vam časnu riječ, kao džentlmen i kao Francuz, kako nam nije namjera da vam bilo čime naudimo. Savršeno dobro znam da niste krivi za strahote u Rue Morgue. Ne bi, međutim, imalo smisla poricati da ste do neke mjere u njih umiješani. Po ovome što sam već rekao morali biste znati da imam izvore za objašnjenja o ovom slučaju - izvore o kojima vi ne biste mogli ni sanjati. Stvari sada stoje ovaako. Niste učinili ništa što ste mogli izbjeći - ništa, zasigurno, što bi vas činilo krivcem. Niste čak niti krivi za pljačku, premda ste mogli nekažnjeno ukrasti. Nemate što kriti. Nemate nikakva razloga za tajenje. S druge strane, obavezni ste po svim načelima časti

³⁶ *mustachio* - brkovi (španj.)

³⁷ Neufchatel - grad u Švicarskoj, gdje se govori francuski koji se izgovorom razlikuje od pariškog

priznati sve što znate. Nevin čovjek je sada u zatvoru, optužen za taj zločin kod kojega vi možete pokazati počinitelja."

Mornar je povratio prisutnost duha, u velikoj mjeri, dok je Dupin izgovarao ove riječi. No njegova prvotna smionost u držanju posve je nestala.

"Bog mi pomogao," rekao je, nakon kratke stanke, "reći ću vam sve što znam o ovom slučaju - no ne očekujem da ćete povjerovati ni u polovicu onoga što kažem - bio bih prava budala da to i pomislim. Ipak, nevin sam i imat ću čistu dušu ako zbog toga umrem."

Ono što je izjavio bilo je, ukratko, sljedeće. Nedavno je putovao do Indijskog otočja. Jedna se grupa, kojoj je on pripadao, iskrcala na Borneu, i otišla prema unutrašnjosti na izlet. On i prijatelj ulovili su orangutana. Kad je taj prijatelj umro, životinja je postala isključivo njegovo vlasništvo. Nakon silnih nepravilnosti tijekom plovidbe prema domovini, izazvanih neukrotivom divljinom njegova zarobljenika, uspio ga je napokon smjestiti u svoj stan u Parizu, gdje ga je, da ne bi izazvao neugodnu radoznalost susjeda, držao pažljivo skrivenog dok se nije u potpunosti oporavio od rane na nozi zadobivene od ivera na brodu. Njegova konačna namjera bila je prodati ga.

Pri povratku kući s mornarske zabave u noći, bolje rečeno na jutro umorstva, našao je zvijer u svojoj spavaćoj sobi, u koju je provalila iz kabineta pored nje, gdje je bila, kako je mislio, sigurno zatvorena. S britvicom u ruci, potpuno nasapunana, sjedila je pred ogledalom pokušavajući se obrijati, što je bez sumnje vidjela gledajući svog gospodara kroz ključanicu kabineta. Užasnut zbog prizora tako opasnog oružja u posjedu životinje tako divlje i tako spremne upotrijebiti ga, čovjek je nekoliko trenutaka bio izgubljen ne znajući što učiniti. Naučio je, međutim, umiriti životinju kada bi ona bila u svojim divljim raspoloženjima uz pomoć biča, pa je i sada posegnuo za njim. Vidjevši ga, orangutan je smjesto pobjegao kroz vrata sobe, niza stepenice, i zatim kroz prozor, na nesreću otvoren, na ulicu.

Francuz ga je očajnički slijedio. Majmun, još uvijek s britvom u svojoj ruci, povremeno je zastajao da pogleda iza sebe i gestikulira svome lovcu, sve dok ga ovaj ne bi gotovo stigao. Tada bi ponovno utekao. Potjera u ovom stilu nastavila se dugo vremena. Ulice su bili posve prazne, jer je bilo blizu tri sata ujutro. Prilikom ulaska u malu uličicu iza Rue Morgue pažnju bjegunca privuklo je svjetlo koje je izbijalo iz otvorenog prozora sobe Madame L'Espanaye, na četvrtom katu njezine kuće. Pohitavši do zgrade, zapazio je munjovod, uzverao se uz neopisivu spretnost, uhvatio se za kapak koji je bio otvoren skroz do zida i svom snagom zanjihao se ravno na uzglavlje kreveta. Cijeli čin nije trajao ni jednu minutu. Kapak se ponovno otvorio kada je orangutan ušao u sobu.

Mornar je, u međuvremenu, bio istovremeno ushićen i zbunjen. Čvrsto se nadao da će sada uhvatiti zvijer, pošto je bilo gotovo nemoguće da izađe iz zamke u koju se uvukao, osim putem munjovoda, na kojemu ga se može uloviti kada bude silazio. S druge strane, bilo je dosta razloga za paniku zbog onoga što bi mogao učiniti u kući. Ova druga misao potaknula je čovjeka da i dalje slijedi bjegunca. Po munjovodu se bilo lako uspeti, pogotovo mornaru, no kada je stigao do prozora, koji je mu je bio daleko slijeva, njegov se plan izjalovio: najviše što je mogao postići bilo je nagnuti se i zaviriti u unutrašnjost sobe. Od užasa kojega je vidio umalo je pao sa svog oslonca. Upravo u tom trenutku razlili su se oni jezivi krici koji su stanovnike Rue Morgue trgnuli iza sna. Madame L'Espanaye i njezina kćer, odjevene u spavaćice, bile su očito zaokupljene slaganjem nekih papira u već spomenutu željeznu ladicu, koja je na kotačima dogurana u sredinu sobe. Bila je ot-

vorena i njezin sadržaj ležao je pored nje na podu. Žrtve su morale sjediti okrenute leđima prozoru, i sudeći prema vremenskom razmaku između ulaska zvijeri i krikova, čini se vjerojatnim da je nisu odmah primijetile. Lupetanje prozorskog kapka, naravno, pripisalo se vjetru.

Kada je mornar pogledao unutra, ogromna životinja zgrabila je Madame L'Esplanade za kosu (koja je bila raspuštena, budući da ju je četkala) i povlačila je britvu po njezinom licu, oponašajući poteze brijača. Kćer je nepomično ležala; pala je u nesvijest. Krici i otkimanje stare gospođe (tijekom čega joj je iščupana kosa iz glave) imali su za posljedicu pretvaranje vjerojatno miroljubivih orangutanovih namjera u bijes. Jednim čvrstim potezom svoje mišićave ruke skoro joj je odrubio glavu. Prizor kuljajuće krvi raspirio je njegovu srdžbu u mahovitost. Stišćući zube i sijevajući vatru iz očiju, poletio je na tijelo djevojke i zabio svoje zastrašujuće pandže u njezin vrat, zadržavajući stisak dok nije izdahнула. Njegov lutajući i divlji pogled pao je u tom trenu na zaglavljene kreveta, preko kojega se jedva vidjelo lice njegovog gospodara, zamrznuto od užasa. Bijes zvijeri, koja je bez sumnje još u mislima imala omraženi bič, učas se pretvorio u strah. Svjesna da je zaslužila kaznu, činilo se da želi prikriti svoja krvava djela, pa je skakutala po sobi u agoniji nervoznog iščekivanja, bacajući i lomeći pokućstvo kako se micala, i vukući krevet iz okvira. Konačno, prvo je zgrabila leš kćeri i ugurala ga u dimnjak, onako kako je pronađen; zatim i leš stare gospođe, koju je naglavačke zavrtljala kroz prozor.

Dok je majmun prilazio oknu sa svojim unakaženim teretom, mornar se užasnuto skutrio na munjovodu i više klizeći nego spustivši se niz njega, požurio kući - užasavajući se posljedica pokolja i dragovoljno napuštajući, u svom užasu, svu brigu o daljnjoj sudbini orangutana. Riječi koje je čula grupa ljudi na stepenicama bile su Francuzovi uzvici užasa i strave, izmiješani sa neljudskim blebetanjem zvijeri.

Jedva imam još nešto za nadodati. Orangutan je morao pobjeći iz sobe, preko munjovoda, prije nego što se provalilo u kuću. Morao je zatvoriti prozor kada je kroz njega prošao. Kasnije ga je uhvatio vlasnik osobno, te za njega dobio vrlo veliku svotu u Jardin des Plantes³⁸. Le Bon je odmah oslobođen pošto smo ove događaje ispričali (uz nekoliko Dupinovih primjedbi) u uredu prefekta policije. Taj službenik, ma koliko naklonjen mom prijatelju, nije mogao sakriti svoju ozlojeđenost što su događaji krenuli ovakvim smjerom, te je bio sklon dopustiti si pokoju sarkastičnu primjedbu o tome kako svakoj osobi pristoji baviti se svojim poslom.

"Pusti ga da priča," reče Dupin, koji nije smatrao potrebnim odgovoriti. "Neka se raspravlja, to će mu olakšati savjest. Zadovoljan sam što sam ga porazio na njegovom vlastitom teritoriju. Bilo kako bilo, to što nije uspio riješiti ovu misteriju nije nipošto za čuđenje na način na koji on to postavlja, jer, uistinu, naš prijatelj prefekt je i suviše lukav da bi bio dubokouman. Njegova mudrost nema stamen³⁹. Sve je to sama glava bez tijela, poput slike božice Laverne⁴⁰ - ili, u najboljem slučaju, sve samo glava i ramena, kao bakalar. No on je dobar stvor usprkos svemu. Sviđa mi se posebice zbog svog talenta za prazne riječi,

³⁸ Jardin des Plantes - pariški botanički i zoološki vrt.

³⁹ Stamen - snaga (lat.)

⁴⁰ Laverna - starolatinska božica, koji smatraju zaštitnicom kradljivaca u mraku

zbog kojega je i stekao glas da je domišljat čovjek. Mislim na način na koji umije '*de nier ce qui est, et d'expliquer ce qui n'est pas.*'⁴¹

⁴¹ *De nier ce qui est, et d'expliquer ce qui n'est pas* - nijekati ono što jest, i uvjeravati u ono što nije. Citat iz *Nove Heloize* J. J. Rousseaua (franc.)